

הנהגת "האחים המוסלמים" המצרית בטורקיה והפוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית על רקע 7 באוקטובר

החולשה בה נתונה הנהגת תנועת "האחים המוסלמים" למעלה מעשור אינה מונעת ממנה לצייר תמונת ניצחון של המחנה האסלאמיסטי על אויביו, בין היתר באמצעות שימוש במערכת אלטופאן אלאקצא. ועדיין נראה כי הפוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית איננה מצליחה לשקם את מעמדה, בעיקר בשל הפילוג הפנימי בין שלוש הנהגות מרכזיות: חזית לונדון, חזית איסטנבול וזרם השינוי

כרזה של "האחים המוסלמים" ובה מייסדה, חסן אלבנא, לצד סמל התנועה. מקור: פייסבוק

ביטוי בהימצאותן של שלוש הנהגות מרכזיות: חזית לונדון, חזית איסטנבול וזרם השינוי.

ההפיכה הצבאית בראשותו של עבד אלפתאח אלסיסי ב־2013 הובילה להדחת משטרו של מוחמד מורסי, והייתה כרוכה בטיהור מוסדות המדינה מאח"ס ותומכיהם. מדיניות זו באה לידי ביטוי בכליאתם, בהוצאה להורג של פעילים, בהחרמת נכסיהם, באיסור על פעילותם ובסיווגם כתנועת טרור. אח"ס נאלצו להתמודד גם עם מסע תעמולה מטעם אותוריטות דתיות מצריות ובראשן מוסד אלאזהר, הזרם הסלפי הפוליטי במצרים (מפלגת אלנור) ומסדרים סופים דוגמת מסדר אלעזמיה, שתמכו במדיניות המחמירה של אלסיסי נגדם. בעקבות מדיניות הדיכוי וההדרה נִסְוּ אלפי חברי אח"ס

למעלה מעשור לאחר הדרת תנועת "האחים המוסלמים" (להלן אח"ס) מהמרחב הציבורי, הפוליטי והמדיני במצרים בעקבות כישלון נציג ממשלת האח"ס מחמד מורסי, סובלת התנועה ממשבר הנהגה חריף. חרף מאמציה לארגן מחדש את שורותיהם בגולה, ובמיוחד בטורקיה, נראה כי היא אינה מצליחה להתאושש ולאחות את הקרעים. הסוגיה הפלסטינית והמערכה שנכפתה על ישראל נגד חמאס בעזה לאחר 7 באוקטובר 2023 משמשות עבור הנהגת אח"ס הזדמנות פז לשקם את תדמיתה, למנף את מעמדה בקרב חבריה וקהלי יעד אסלאמיסטיים אחרים ולגייס לשורותיה צעירים. ועדיין נראה כי הפוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית איננה מצליחה לשקם את מעמדה, בעיקר בשל הפילוג הפנימי שבא לידי

ד"ר מיכאל ברק, חוקר בכיר וראש דסק מחקר ג'האד גלובלי במכון הבין-לאומי למדיניות נגד טרור (ICT), מרצה למזרח התיכון, אסלאם פוליטי וארגוני ג'האד וטרור באוניברסיטת רייכמן, וחוקר מצרים במרכז משה דיין לחקר המזה"ת ואפריקה

להחרף, במיוחד לאחר שחזית לונדון הקימה "גוף עליון" שהחליף את לשכת ההדרכה של אח"ס. קדמה לכך הסלמה נוספת כאשר החזית הלונדונית הקימה מועצת שורא חדשה, ופיטרה את חברי מועצת השורא של איסטנבול מתפקידם.⁵ רק לאחר מותו של מניר בנובמבר 2022 ומינוי צלאח עבד אלחק למדריך העליון ב־19 במרס 2023, החלו שתי החזיתות לנהל מגעים להתפייסות, אך ללא הצלחה מרובה. חלמי אלגוזאר, סגנו של עבד אלחק, הגדיר את המחלוקת בקרב ההנהגה כבירוקרטית ולא אידיאולוגית.⁶

השע הפנימי בתוך ההנהגה ואי הצלחתה להתמודד מול שורה של סוגיות כמו סוגיית האסירים, הובילו לפרישה של צעירים רבים מהתנועה. בכנס שארגנה הנהגת אח"ס לונדון באיסטנבול בקיץ 2024 הודה אלג'זאר במשבר, ונכח זאת התוותה ההנהגה ב־2021 חזון כללי חדש במטרה לחלץ את התנועה מסטגנציה

ב־2020 חל פילוג נוסף בהנהגה, עם הקמת זרם השינוי (תיאר אלטע'ייר) בטורקיה שרוב פעיליו גולים מצרים שמצאו מקלט במדינה. הזרם החל להתגבש לקראת 2015 תחת השם "חזית הלשכה הכללית", ונחשב לאגף הקיצוני בתנועה בשל דבקותו במהפכה מזוינת נגד המשטר המצרי. יריביו מכנים אותו "זרם אלכמאליון" על שם מייסדו מחמד כמאל, לשעבר מנהיג הזרוע הצבאית של אח"ס לאחר 2013 («לואא אל'תורה» - חטיבת המהפכה; "תנועת אלחסם" - תנועת הנחישות), שבמסגרת תפקידו היה אמון על תכנון והכוונה של פיגועי טרור נגד יעדים צבאיים, כלכליים ואזרחיים במצרים. ב־2016 התפטר משורות אח"ס בשל חילוקי דעות עם הנהגתה, במיוחד בנושא סוגיית האסירים הפוליטיים במצרים, כאשר הזרז היה פיטורי מחמד מנתצר, דובר התנועה ומקורבו. ב־2016 נחלשה "חזית הלשכה הכללית" באופן ניכר לאחר חיסולו באותה שנה בידי רשויות הביטחון המצרי, ומאז עומד בראש מנתצר. בסוף 2020 שינה הפלג את שמו ל"זרם השינוי", מתוך כוונה לערוך שינויים בתנועה ולאותת כי היא עודנה חלק אינטגרלי ממנה⁸ למרות סלידתו מדרכה של ההנהגה הישנה.

ב־15 באוקטובר 2022 פרסם זרם השינוי את מצעו הרעיוני

ממצרים, ומצאו מקלט במדינות כמו טורקיה, קטר ובמספר מדינות במערב אירופה דוגמת אנגליה. מקורות אמיתיים וטורקיים מצביעים על הימצאות של כ־30 אלף גולים מצרים בטורקיה, שמהם כ־20 אלף חברים באח"ס.² על רקע תהליך הפיוס בין המשטר הטורקי למצרי, מאז 2021 נקט הראשון צעדים להצרת צעדיהם של אח"ס במדינה כמו שלילת אזרחותם הטורקית.³ אולם חרף הניסיונות עדיין פועלת בטורקיה רשת נרחבת של אח"ס, שחלקם השתלב במכוני מחקר ובאוניברסיטאות שאותם הם מנצלים כפלטפורמות ניגוח נגד משטרי ערב, במיוחד נגד המשטר המצרי.

המאמר בוחן את השע בהנהגת האח"ס בטורקיה, את יחס שלוש הנהגותיה כלפי המשטר המצרי, את אופני המסגור הפוליטי של הסוגיה הפלסטינית על רקע "חרבות ברזל", ביו השאר, במטרה לשקם את תדמיתן, ואת תגובת הזרם הסלפי במצרים לתעמולה של אח"ס כלפי המשטר המצרי. המאמר מתבסס על מקורות ראשוניים בשפה הערבית כמו כתב העת אל-דעוה, ספרים ומאמרים מקוונים אשר פרסמו אישים בולטים באח"ס.

הפיצול בהנהגת האח"ס

אובדן השפעת הנהגת אח"ס במצרים והעתקת עיקר מרכז פעילותה מחוץ למדינה דרשו ממנה להסתגל למציאות חדשה, לארגן מחדש את שורותיה, להתמודד עם מחלוקות פנימיות ולגבש אסטרטגיה מתאימה. משימה זו נתקלה בקושי ניכר נוכח התפצלות הנהגת התנועה לשלוש חזיתות עיקריות פלגים עיקריים: חזית לונדון, חזית איסטנבול וזרם השינוי, המתחרות על השפעה והנהגה.

הפיצול העיקרי חל ב־2016 עם הופעתם של שני הראשונים, כאשר הסיבה לפילוג הייתה נעוצה במחלוקת סביב זהות

מנהיגה של התנועה בעקבות מעצרו של המדריך הכללי של אח"ס, מחמד עזת, בידי כוחות הביטחון המצרי. אברהמים מניר, שכיהן עד אז כסגן המדריך הכללי, התמנה חוקית למדריך הכללי החדש של התנועה, אולם מזכ"ל התנועה מחמד חוסיין התנגד למינוי וקרא לפיטורי. בתגובה פיטר אותו מניר מתפקידו, הורה לגרש את כל תומכיו ממשרדיה ולראות בהם עריקים המבקשים לזרוע פירוד בשורותיה.⁴ הסכסוך בין שתי החזיתות - חזית לונדון בראשות אברהמים מניר, וחזית איסטנבול בראשות מחמד חוסיין - המשיך

מייסדי MAYDAN מימין לשמאל: רצ'א פהמי, יחיא מוסא, מחמד אלאלהאמי, מחמד מנתצר.
מקור: <https://tinyurl.com/2mxx9wpw>

בכנס באיסטנבול. הוא הדגיש את דבקוּתו בדרכו של חסן אלבנא (מייסד אח"ס), מחויבותו להפיל את השלטון הצבאי המצרי ותמיכתו להמשיך את המהפכה העממית נגד כוחות עריצים, תוך מתן אפשרות לכוחות הפוליטיים במצרים ובהם אח"ס להשתתף בעיצוב פניה העתידית של מצרים. עם זאת הדגיש כי אופיו של המשטר אמור להיות אסלאמי ומבוסס על השריעה. נוסף על כך התחייב להגן על הזהות האסלאמית והערבית של מצרים מפני "המערביזציה" המאיימת לפורר את המרקם החברתי שלה, וקרא לשחרר אדמות מוסלמיות משלטון זר ומשליטים עריצים.⁹ באותו חודש השיק ערוץ לוויין חדש בשם החירות 11/11, המשמש ערוץ תעמולה אשר מכוננת נגד המשטר.¹⁰

אח"ס מפנים גם אצבע מאשימה כלפי אותוריטות דתיות במצרים, המגבות את מדיניות המשטר. לדוגמה חמזה זובע, חבר באח"ס, כינה את מפתח מצרים שוקי עלאם "מפתח הדמים", בשל הגיבוי הדתי שנתן למשטר להוציא להורג שורה של אסירים שהאשמו בפעילות טרור

בינואר 2022 ייסדו חברי זרם השינוי בהובלת המנהיג רצ'א פהמי את ג'מעית אלמידאן (אגודת הכיכר), המשמשת כפלטפורמת תעמולה, גיוס ועידוד אקטיביזם נגד המשטר המצרי.¹¹ לדוגמה היא מייחסת חשיבות לגולה המצרית בחו"ל במילוי תפקיד חשוב בעיצוב דעת קהל שלילית כלפי המשטר, דרך חשיפת מדיניות הדיכוי שלו בפני הקהילה הבין-לאומית, דרך הפגנות מול שגרירויות, פרלמנטים וארגונים בין-לאומיים. זאת באמצעות טיפוח בריתות עם פוליטיקאים ברחבי העולם במטרה להוביל לשינוי המשטר, לתמיכה כלכלית באסירים ובבני משפחותיהם מצרים ועוד.¹² כמו כן מבקשת אלמידאן לטפח הנהגה חלופית שתתפוס את השלטון במצרים לאחר נפילת המשטר הצבאי, דרך חינוך ואינדוקטרינציה של צעירים במסגדים, וסטודנטים במוסדות אקדמיים.¹³ לדברי עמר פארוק, חוקר תנועות אסלאמיסטיות, אלמידאן נועדה למשוך

חוגים פונדמנטליסטיים ואסלאמיסטיים פוליטיים, ובראשם חברי תנועות סלפיות התומכים במשטר אלסיסי ונותנים לו לגיטימציה דתית. לטענת פארוק, חברי אלמידאן שוקדים על יצירת קשרים עם סטודנטים, למשל באוניברסיטת אלאזהר, דרך תוכנות צ'ט מוצפנות, כדי לטפח תשתית שתתמוך באקטיביזם עממי נגד המשטר.¹⁴

מתיחות בהנהגה

ביטוי למתיחות וליריבות בין שלושת הפלגים בהנהגת האח"ס ניכר בגישתם בנושא האסירים הפוליטיים במצרים. ביולי 2022 יזם אבראהים אלמניר שיחות פיוס עם המשטר המצרי לשחרור אסירים פוליטיים מבתי הכלא במצרים, וב-18 בספטמבר פרסמה חזית לונדון מסמך בנושא שקבע שלושה סדרי עדיפויות: סיום בעיית האסירים במצרים, השגת פיוס חברתי ובניית שותפות לאומית רחבה.¹⁵ חלמי אלג'זאר, ראש הלשכה המדינית של אח"ס, הדגיש כי תנועתו מוכנה לנטוש את פעילותה הפוליטית לתקופה של 10-15 שנים, בתמורה לשחרור אסירים ומתן חנינה עבור חבריה.¹⁶ חזית איסטנבול דחתה על הסף את יוזמת הפיוס, והבהירה כי עמדה זו איננה משקפת את תנועת אח"ס שכן לראיית המשטר המצרי שעלה לשלטון אינו לגיטימי.¹⁷ ליוזמת הפיוס התנגד גם זרם השינוי, הגורס כי רק מהפכה תביא לשחרורם. בנובמבר 2024 אף הפציר בתומכיו לשאוב השראה מחמאס ומהיוזמה ההתקפית שלה נגד ישראל ב-7 באוקטובר 2023, כדי להסתער על בתי הסוהר במצרים ולהביא לידי שחרורם של האסירים.¹⁸

ביטוי נוסף ליריבות בין חזית לונדון לחזית איסטנבול באה לידי ביטוי בהוראתו של מחמוד חוסיין להפסיק את המימון הכספי לכמה ממשפחות עצורי אח"ס ולהשהות את משכורותיהם החודשיות, בטענה שהם משתייכים לחזית לונדון. טארק אלבישבישי, חבר אח"ס לשעבר וחוקר קבוצות קיצוניות בהווה, גורס כי הפלג של חזית לונדון נהנה מכוח פיננסי הודות לשליטתו בהשקעות וברווחים שמניבים פרויקטים בין-לאומיים מטעם אח"ס, והסיוע שקיבלה מאנשי עסקים של התנועה באירופה דוגמת הפילנתרופ יוסף נאדה. אלמניר לבדו החזיק במניות של 17 חברות בבעלות אח"ס ברחבי אירופה ואסיה.¹⁹

סוגיה	חזית לונדון	חזית איסטנבול	זרם השינוי
הנהגת האח"ס	מאמצים להתפייסות פנימית	נכונות להתפייסות פנימית	דרישה להחלפת הנהגת האח"ס
המשטר המצרי	יוזמה ונכונות להתפייסות עם המשטר	דחיית יוזמת ההתפייסות עם המשטר	אי נכונות להתפייסות עם המשטר
אסירים	דרישה לשחרר אסירים תמורת נכונות לוותר על עיסוק בפוליטיקה לתקופה של 10-15 שנים	דרישה לשחרר אסירים אך ללא נכונות לוותר על המשך פעילות פוליטית	שחרור אסירים רק בדרך מהפכה
שימוש באלימות	התנערות מאלימות	דחייה זמנית של האלימות	נכונות תמידית להשתמש באלימות – המשך מהפכה אלימה

"ראבעה..הגבורה וההקרבה": כרזה של אח"ס חזית טורקיה לציון "הטבח" בכיכר ראבעה ביולי 2013. מקור: שימוש לפי סעיף 27

אח"ס מפנים גם אצבע מאשימה כלפי אתונריות דתיות במצרים, המגבות את מדיניות המשטר. לדוגמה חמזה זובע, חבר באח"ס, כינה את מפתי מצרים שוקי עלאם "מפתי הדמים", בשל הגיבוי הדתי שנתן למשטר להוציא להורג שורה של אסירים שהואשמו בפעילות טרור.²³ בספרו **אבני דרך לשחרור אסלאמי** מאשים את המשטר מחדד אלהאמי,²⁴ חבר באלמידאן המזוהה עם זרם השינוי, באובדן לגיטימציה דתית ועממית. לדבריו משטר זה איננו מייצג את האינטרסים של האומה האסלאמית, ופועל בשירות כוחות חיצוניים כמו המערב לדיכוי ההתנגדות הפנימית, גם במחיר פגיעה באינטרסים של האומה האסלאמית. לכן האומה צריכה להתעורר ולהפילו, והוא הדין בנוגע למשטרים ערבים אחרים, בדרכים הבאות: חיזוק הזהות האסלאמית, התנגדות לאליטות המושחתות והעצמת העם ובחירותיו.²⁵

כל שלושת הפלגים של אח"ס מעלים על נס את הסוגיה הפלסטינית מתוקף מחויבות אידיאולוגית כלפיה, ומתוך מחשבה כי מדובר במלחמה דתית מול המערב ושעל בסיס שאיפה למקסום הכוח הפוליטי

במערב אירופה אף ניכרת מגמה של שיתוף פעולה בין אח"ס לפעילי שמאל קיצוני ביבשת, בין השאר במטרה לדרבן פוליטיקאים מערביים להפעיל לחץ על המשטר המצרי לשחרר אסירים פוליטיים. באוסטריה, למשל, יש שיתוף פעולה בין פעילי אח"ס למייקל פרובסט, איש שמאל אוסטרי המזוהה כמרקסיסט-לניניסט. שאף התראין ב-30 באוגוסט 2020 לטלוויזיית אלוטן של אח"ס לציון "טבח אלראבעה".²⁶ עוד ב-2019 יזמו צעירי אח"ס במצרים שיחות פיוס עם המשטר, כאשר 1,350 אסירים שהשתייכו לתנועה שלחו מכתב לפקיד הממשל בבקשה לחנינה. הם הצהירו על נכונותם לשקול

השסע הפנימי בתוך ההנהגה ואי הצלחתה להתמודד מול שורה של סוגיות כמו סוגיית האסירים, הובילו לפרישה של צעירים רבים מהתנועה. בכנס שארגנה הנהגת אח"ס לונדון באיסטנבול בקיץ 2024 הודה אלג'זאר במשבר, ונוכח זאת התוותה ההנהגה ב-2021 חזון כללי חדש במטרה לחלץ את התנועה מסטגנציה. לדוגמה השקיעה משאבים בשיקום מוסדות הייעוץ והאדמיניסטרציה, בשיפור תדמית הקבוצה, באמצעי הסברה ובגישור על מחלוקות פנימיות.²⁰ חוקרים רבים מסכימים כי התנועה נמצאת באחד משיאי השפל שלה. לטענת החוקר ת'רות אלח'רבאוי, הנהגת אח"ס מתמודדת כיום עם משבר מנהיגותי ופיננסי קשה המאיימים לפרק את התנועה. לטענתו סיבה מרכזית לירידה במקורות המימון החיצוניים קשורה בפיקוח גובר של המשטרים אחר הפעילות הכלכלית של התנועה. מגמה זו מוסיפה להעמקת המתיחות בקרב מנהיגי אח"ס לנוכח חילופי האשמות בניהול כושל של הכספים, או בניסיונות השתלטות עליהם. נוכח זאת סבור אלח'רבאוי כי "הקבוצה איבדה כל השפעה ממשית במהלך השנים הן במצרים והן באזור".²¹

עמדת אח"ס כלפי המשטר המצרי

הנהגת אח"ס על שלושת פלגיה סולדת מהמשך הישארותו של המשטר המצרי בהנהגת אלסיסי על כנו, אך נוקטת גישה שונה בנוגע לאופן שינוי המשטר. חזית לונדון מתאפיינת בקו פייסני שבא לידי ביטוי בהתנערות משימוש בדרך הטרור ובפתיחת ערוץ דיפלומטי עם המשטר; חזית איסטנבול נוקטת עמדת ביניים של אי הבעת עמדה בנוגע לשימוש באלימות; זרם השינוי מקדם קו לוחמני ותומך בהמשך המהפכה. עם זאת, כולם מאשימים תדיר את המשטר בטבח שערכו כוחותיו נגד פעילי אח"ס ביולי 2013 בכיכר אלראבעה. ביולי 2023 קיימו לשכת ההסברה ומחלקת הצעירים של חזית לונדון כנס לציון עשור ל"טבח אלראבעה" כדי להנציח את הנספים.²²

עמוד שער כתב העת אלדעוה של אח"ס חזית לונדון מ־7 באוקטובר 2024, שהוקדש ברובו לסוגיה הפלסטינית
מקור: שימוש לפי סעיף 27א

יוסף נדא, בהשתתפות בכירים מאח"ס ונציגים מחמאס. חבר הלשכה המדינית בחמאס מחמד נזאל רמז כי שחרורה של דמשק בידי המורדים הסורים בראשות מחמד אלג'ולאני מידי בשאר אלאסד מבשרת על שחרור קרוב של ירושלים. זאת בהסתמך על ההיסטוריה של המערכות הצבאיות של המוסלמים. הלה רמז כי כשם שהמצביא המוסלמי צלאח אלדין אלאיובי שחרר את ירושלים ולאחר כשנתיים הסתייע בה כבסיס לשחרור דמשק, כך עתידה סוריה לשמש כפלטפורמה לשחרור פלסטין.³⁵

באוקטובר 2023 חידשה חזית לונדון את כתב העת שלה **אלדעוה**, שיצא לאור בתחילת שנות ה-50 של המאה ה-20 במצרים, עד שהשלטונות בהנהגת גמאל עבד אלנאצר אסרו על פרסומו. ראש מערכת העיתון הדגיש במאמר הפותח כי מטרתו להגן על הזהות האסלאמית והערכים האסלאמיים מפני סילופים ומתקפות על דת האסלאם, כפי שעשה כן בעבר עבור "דורות ההתעוררות האסלאמית".³⁶ תזמון הפרסום מעניין בשל הסמיכות ל-7 באוקטובר. בגיליון הראשון הקדיש מנהיג החזית אלחק את מאמרו לסוגיה הפלסטינית. בראייתו, יש לראות את 7 באוקטובר כתגובה טבעית למצור ולדיכוי של הציונים על עזה.³⁷ במאמר נוסף שהתפרסם שנה לאחר מכן העריך את מערכת טופאן אלאקצא בתור: "נקודת מפנה

מחדש ולוותר על הרעיונות שבהם דבקו במהלך חברותם בתנועה, לנטוש את האלימות ולהימנע מפעילות ציבורית לרבות הסברה וצדקה. הם אף הביעו כמחווה לרצון טוב לשלם סכום כסף לאות תמיכה בכלכלת מצרים.²⁷

פוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית לאחר 7 באוקטובר

כל שלושת הפלגים של אח"ס מעלים על נס את הסוגיה הפלסטינית מתוקף מחויבות אידיאולוגית כלפיה, ומתוך מחשבה כי מדובר במלחמה דתית מול המערב ושעל בסיס שאיפה למקסום הכוח הפוליטי. חלמי אלגואר מחזית לונדון ציין כי ב־8 באוקטובר 2023 הקימה התנועה ועדה מרכזית למעקב אחר הסוגיה הפלסטינית וההתפתחויות הקשורות סביב מערכת אלטופאן אלאקצא (השם שנתנה חמאס למערכה) במטרה לסייע לפלסטינים במישור המדיני, העממי, הפיננסי, התקשורתי והאומנותי.²⁸ ב־10 באוקטובר 2023 קרא צלאח עבד אלחק, מנהיג חזית לונדון, לאומה המוסלמית לסייע בכל דרך למג'אדה'ן הפלסטינים הנלחמים נגד ישראל.²⁹ צהיב עבד אלמקצוד, דובר האח"ס המזוהה אף הוא עם חזית לונדון, הצהיר בפורום צעירי העולם האסלאמי שהתקיים באיסטנבול בתאריכים 18-20 באוקטובר 2024 כי חלה עליהם חובה לסייע להתנגדות ולפלסטינים נגד ישראל בנשק, בכסף ואף בכוח אדם.³⁰ ראש החזית אלחק הדגיש כי המלחמה בעזה חשפה את חוסר הצדק והאכזריות של הציוויליזציה המערבית, בעוד האסלאם מתאפיין בערכי צדק וחסד. הוא קרא לעמים המוסלמים לסייע לפלסטינים, והדגיש כי נפילת ישראל היא עניין של זמן שכן מדובר בהבטחה אלוהית הנזכרת בקרא'ן.³¹ עוד ב־2022 הגדיר זרם השינוי במצעו האידיאולוגי את הסוגיה כמרכזית באומה המוסלמית. הוא הדגיש כי כל מוסלמי חייב להירתם לג'האד נגד ישראל במטרה לשחרר את מסגד אלאקצא, את המקומות הקדושים לאסלאם ואת יתר שטחי פלסטין מנהריה ועד אילת, ולהגן על הפלסטינים מפני ישראל ותוכניותיה ליהד את ירושלים. כמו כן הבהיר שהמוסלמים חייבים לבלום את מגמת הנורמליזציה בין ישראל למשטרים המוסלמים בכל דרך, כאשר לאח"ס תפקיד בגיוס האומות האסלאמיות והערבית ברחבי העולם למאבק למען הפלסטינים.³²

את 7 באוקטובר הכתיר זרם השינוי כפעולה הרואית נגד ישראל, שאותה יש להמשיך עד שחרור כל שטחי פלסטין. לדבריו הפלסטינים נותרו אמנם לבדם, אך האמונה באל והתקווה לניצחון יכולים לשנות את המשוואה לרעת הציונים למרות המחסור במשאבים והמצוקה הקשה. הוא ציין כי חבריו של הנביא מוחמד באלמדינה נמצאו במצב קשה, ולמרות הכול ניצחו. "ההתנגדות המזוינת היא האפשרות היחידה לשחרור הארץ והמקומות הקדושים [בפלסטין], מול אויב שיודע רק את שפת המלחמה ושם לב רק לכוח. אנו קוראים לכל המוסלמים להמשיך לתמוך בהתנגדות, ולחזק את העמידה האיתנה מול התוקפנות בכל האמצעים האפשריים".³³ חבר הזרם אלהאמי הדגיש כי המערב, ובמיוחד ארצות הברית, משתמשים בישראל כדי לקדם את האינטרסים הקולוניאליים שלהם באזור, לחזק את ההגמוניה המערבית במזרח התיכון ולגרש את התושבים הערבים מפלסטין.³⁴ ב־23 בדצמבר 2024 ערכה חזית איסטנבול כנס לזכרו של

בג'האד נגד האויב הציוני, וביכולת האומה להתחדש, לצאת מחולשה אל חוזק ולנחישות. [מערכת] משמשת מעין מודל חינוכי של אמונה, עשייה, ג'האד והכנה למודל בעל השראה, המשחזר את דרכו של הדור המאמין".³⁸

המערכה בעזה מצביעה על תהליך עולמי של בניית דור מוסלמי חדש, אקטיביסט, הנחוש להיאבק בנרטיב הישראלי, מזדהה עם הנרטיב הפלסטיני ונכון להקריב עצמו למען אידיאלים. המשך מגמה זו לדעתו יתרום לערעור יחסי ישראל עם המדינות, ולניתוק הסיוע שמקבלת ישראל. נוכח זאת יש למצוא דרכים להסלמת ההתנגדות, לעבות את ההפגנות ולהגביר את הלחץ על הממשלות לנקוט פעולות נגד ישראל

לטענתו, המערכה בעזה מצביעה על תהליך עולמי של בניית דור מוסלמי חדש, אקטיביסט, הנחוש להיאבק בנרטיב הישראלי, מזדהה עם הנרטיב הפלסטיני ונכון להקריב עצמו למען אידיאלים. המשך מגמה זו לדעתו יתרום לערעור יחסי ישראל עם המדינות, ולניתוק הסיוע שמקבלת ישראל. נוכח זאת יש למצוא דרכים להסלמת ההתנגדות, לעבות את ההפגנות ולהגביר את הלחץ על הממשלות כדי שינקטו פעולות נגד ישראל.³⁹

חמזה זובע, איש אח"ס ולשעבר דובר מפלגת החופש והצדק, מצביע על ארבע תובנות הנגזרות מהמערכה בעזה. ראשית, המערכה היא מלחמת קיום ולא מלחמה על גבולות. היא האסון הגדול ביותר שחוו הציונים מאז השואה, והצליחה לנפץ את המיתוס כי צה"ל אינו מנוצח; שנית, אפשר ללמוד כי ההתנגדות העממית אפקטיבית ומוצלחת יותר מאשר הצבאות המאורגנים במערכה נגד ישראל. המערכה הוכיחה כי צבאות ערב אינם כשירים צבאית מלבד ניהול כלכלה ופוליטיקה, ואינם מסוגלים להתמודד עם זעמו של העם. ההתנגדות הצליחה להסב לאויב אבדות גדולות באמצעים פשוטים דוגמת החות"ים לסעודיה; שלישית, המְקָאֻמָה (ההתנגדות) הוכיחה כי ההסברה שלה מתעלה על התעמולה של האויב הציוני. האחרון כשל בשיווק הנרטיב שלו סביב אירועי 7 באוקטובר, ולראיה ברחבי העולם ובמיוחד בבית הלבן, בקונגרס ובאוניברסיטאות הגדולות בלב ארצות הברית ובריטניה, קוראים "תחי פלסטין"; רביעית, המערכה הצליחה להטיל דופי, ולחשוף את הצביעות והשבריריות של חכמי הלכה המשרתים את השליטים.⁴⁰

וצפי עשור אבו זייד, חבר באח"ס, גרס כי מערכת אלטופאן אלאקצא שיפרה באופן ניכר את מצבה של התנועה האסלאמית בעולם, והשכילה לחלצה ממשבר שנמשך שנים ארוכות בעקבות "האביב הערבי", ההפיכות הצבאיות וההתפתחויות הגיאופוליטיות דוגמת מלחמת רוסיה-אוקראינה. לטענתו שקיעת התנועה האסלאמית נבלמה הודות למערכת אלטופאן, שהצליחה להחיות את הסוגיה הפלסטינית שנדחקה לקרן זווית, ולחזק את תחושת האחדות והמחויבות הדתית של מוסלמים לסוגיה. להערכת וצפי, המערכה חשפה את דעיכת התמיכה של עמי העולם בישראל, ומגמה זו עשויה ליצור הנהגה פוליטית חדשה שתשרת את

המוסלמים ואת האסלאם, בעוד דור ההנהגה הישנה התומך בישראל נמצא במגמת דעיכה. הישג נוסף לראייתו טמון בבלימת הנורמליזציה וייחוד ירושלים.⁴¹

המשטרים הערבים כמכשול בפני שחרור פלסטין

מאז 7 באוקטובר מצאו הנהגות אח"ס אשמות נוספות בהפניית עורף לפלסטינים, ובהפקרתם לחסדיה של ישראל בשל אינטרסים צרים ותועלתניים - מדינות ערב. אח"ס קוראת תיגר על הלגיטימציה של משטרי ערב, במיוחד מצרים וירדן שלהן הסכמי שלום עם ישראל, ומבקשת לטפח את תודעת נתיניהם כי שינוי המשטרים הנ"ל הכרחי. בעוד חזית לונדון וחזית איסטנבול מסתפקות בגינוי משטרי ערב בשל הזנחת הסוגיה הפלסטינית, זרם השינוי מוביל קו תקיף הקורא להפלת משטרי ערב בדרכים אלימות.

במרס 2024 הלין אלחק על אי המעורבות של מדינות ערב במלחמה בעזה, ובמיוחד מצרים, סעודיה וירדן. הוא דרש מהראשונה לפתוח את מעבר רפיח כדי להקל את הסבל על תושבי עזה, וקרא לעמים המוסלמים לסייע לפלסטינים. לדבריו, נפילת ישראל היא עניין של זמן שכן מדובר בהבטחה אלוהית הנזכרת בקראאן, ולכן על המוסלמים להתעודד ולהירתם למלחמה.⁴² אבו זייד, חברו לחזית, הוסיף כי המדינות הערביות הסובבות את ישראל היו צריכות להיות הראשונות לתמוך באחיהם הפלסטינים, אך לא די שהן נמנעו מכך אלא אף בגדו בהם וקשרו קשר עם האויב נגדם.⁴³

מאז 7 באוקטובר מצאו הנהגות אח"ס אשמות נוספות בהפניית עורף לפלסטינים, ובהפקרתם לחסדיה של ישראל בשל אינטרסים צרים ותועלתניים - מדינות ערב. אח"ס קוראת תיגר על הלגיטימציה של משטרי ערב, במיוחד מצרים וירדן שלהן הסכמי שלום עם ישראל, ומבקשת לטפח את תודעת נתיניהם כי שינוי המשטרים הנ"ל הכרחי

חמזה זובע לעג לנשיא מצרים אלסיסי, לאחר שהאחרון הציע לישראל לפנות את העזתים לנגב. "זוהי תפיסה שטחית של אדם האמור להיות איש צבא, ומאמין כי כוחו של צבא האויב מסוגל להביס את ההתנגדות".⁴⁴ בדצמבר 2024 פרסם מחמוד חוסיין גילוי דעת המוכיח את שליטי ערב בשל קשרי הברית שלהם עם ישראל. לדבריו, הישועה לפלסטינים תבוא מצד העמים הערביים והמוסלמיים שהתפכחו, ומודעים לבגידה של שליטיהם ולנטישתם את ההתנגדות הפלסטינית. לדבריו, העמים חייבים לתמוך ללא הרף בהתנגדות הן מבחינה חומרית הן מבחינה מוסרית, לעבות את המודעות לנושא בכל פורום, ללחוץ על ממשלות להפסיק את נכונותן לנורמליזציה עם ישראל ולהחרף את החרם הכלכלי על כל מי שתומך בישות הכובשת.⁴⁵ בפברואר 2025 האשימה חזית איסטנבול את ישראל בכוונה לפנות את הפלסטינים מעזה ולגרשם לחצי האי סיני, במסגרת תוכניתה לערער את יציבותה של מצרים, לסבך אותה בחובות כספיים, לרוקן את תושבי חצי האי ולפגוע בתוכנית השיקום שלה.⁴⁶ באפריל מתחה ביקורת על נכונות המשטר המצרי להסכים לתנאיה של ישראל להפסיק

את הלחימה בעזה, בתמורה לפירוק ההתנגדות הפלסטינית מנשקה. לראייתה, הסכמה זו חשפה את פניו הכעורים של המשטר, ופגעה בביטחון הלאומי של מצרים. היא הדגישה כי את הכתם המוטל על מצרים יוכל העם להסיר רק אם יסכים שיש לפעול להדחת המשטר, עד שמצרים תשקם את מעמדה ותחזור לשמש חלוצה בשחרור פלסטין.⁴⁷

בראית זרם השינוי, המערכה בעזה חשפה את פניהם האמיתיות של משטרי ערב ואת נכונותם לשתף פעולה עם הברית היהודית הצלבנית בהשמדת העם הפלסטיני, כפי שבא לידי ביטוי בשתיקתם ובהעדר נכונות לסייע לפלסטינים, למשל בסירוב לפתוח את מעבר רפיח עבורם. ב־14 בנובמבר 2023 אף הפגינו חברי הזרם בראשות מחמד מנתצר מול הקונסוליה המצרית בטורקיה, בדרישה לפתוח את מעבר רפיח ולהכניס סיוע לרצועת עזה.⁴⁸

מחמד אלהאמי האשים את מצרים, ירדן, סעודיה והאמירויות בבגידה בפלסטינים. לדבריו הן סייעו לישראל בשינוע סחורות בים וביבשה, בעקבות תקיפת החות'ים ספינות מסחר בים האדום. לטענתו, מדינות אלה לא חששו להתבטא בפומבי כי הן מעוניינות בחיסולה של חמאס, כאשר הראשונות פועלות להגן על הגבול הישראלי.⁴⁹ לטענתו המשטרים הערביים, ובמיוחד מצרים, הם מכשול בפני שחרור פלסטין, ולכן יש לפעול לחיסול שליטיהם. לדבריו, הנורמליזציה בין ישראל למדינות ערב הואטה באופן ניכר במהלך המאה ה־20 הודות להתנקשות בשני שליטי ערב - עבדאללה מלך ירדן ואנוור סאדאת נשיא מצרים - ולכן אם העמים המוסלמים לא ידאגו להתפטר מהשליטים הבוגדים הם יישאו בהשלכות שליליות: תבוסת עזה ותחילת הדרך להריסת מסגד אלאקצא; המשך התרחבות של כיבוש האדמות המוסלמיות בידי ישראל; התפשטות הבושה והעוני עד שנשים מוסלמיות יהפכו למשרתות אצל אויבי האסלאם. לכן אם אי אפשר להיפטר משליט מוסלמי מכהן בדרכי שלום כמו בחירות או בדרכים עקובות מדם כמו הפיכות ומהפכות - יש לנקוט דרכים ערמומיות ולהגיע ישירות אליו.⁵⁰ עם זאת, הוא מזהה מכשולים כמו נשק מתקדם וחיל האוויר של ישראל. לדבריו, חברי ההתנגדות צריכים להשיג נשק הרתעתי מול ישראל כמו הרכבת ראש נפץ כימי על גבי טילים, רחפנים ומרגמות, שיוכלו לגרום להרס ולהשפעה כבירה על האויב.⁵¹

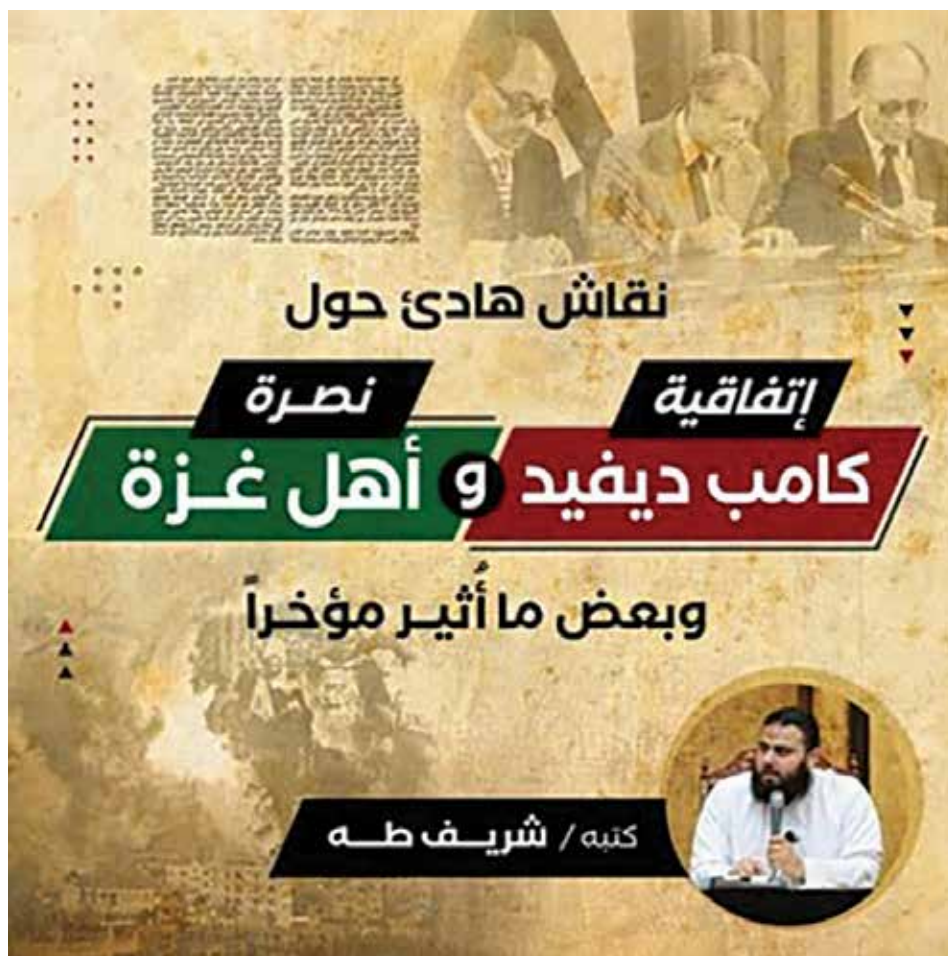
באפריל 2025 האשים זרם השינוי את המשטר הירדני באובדן הכבוד, בכניעה וביישור קו עם אויבי האסלאם, בשל הכרזתו על הוצאת תנועת אח"ס מחוץ לחוק, על רקע מעצר פעילים של התנועה שהואשמו בסיכון ביטחונה הלאומי של ירדן לאחר שנתפסו בהברחת נשק אל תחומיה. "עיונות עם משטרים אלה הפך לצורך אסטרטגי בלתי נמנע", לדבריו, כאשר צעירי

מלחמת הפתוות

מאז 7 באוקטובר חלה עלייה ניכרת בפרסום פתוות (פסקי הלכה) מטעם אותוריטות דתיות המזוהות עם אח"ס, הנותנות לגיטימציה דתית למאבק המזוין של חמאס נגד ישראל, וקובעות כי מצוות הג'האד נגד ישראל היא חובה דתית אישית על כל מוסלמי ברחבי העולם, במיוחד על אלה הגרים בשכנות אליה. בהקשר זה בולטות במיוחד "ההתאחדות העולמית של חכמי הדת המוסלמים"⁵² המזוהה עם אח"ס בקטר, וארגון "חכמי ההלכה של פלסטין" המזוהה עם אח"ס בטורקיה.⁵⁴ ב־26 באפריל 2025 הכריז אבו זייד יחד עם ארגון "חכמי ההלכה של פלסטין" על גיבוש אמנה דתית, שתבהיר את החובה הדתית המוטלת על משטרי ערב והמוסלמים לתמוך במאבק המזוין של הפלסטינים, ולסייע בג'האד נגד ישראל עד שחרור המקומות הקדושים לאסלאם בפלסטין.⁵⁵ חברי חזית איסטנבול הביעו אף הם תמיכה בפתווה של "ההתאחדות העולמית של חכמי הדת המוסלמים" נגד ישראל, שקראה לצבאות מדינות ערב ולמוסלמים במיוחד במדינות השכנות לישראל, ובהן מצרים, לצאת בג'האד הגנתי נגדה.⁵⁶

החולשה בה נתונה הנהגת תנועת אח"ס בשל הפיצול הפנימי וחוסר מנהיגות מגובשת איננה מונעת ממנה לצייר תמונת ניצחון של המחנה האסלאמיסטי על אויבי האסלאם, שעליהם נמנים ישראל והמערב

במצרים פתוות אלה אינן מתקבלות בעין יפה, ונתפסות כאיום על יציבות המשטר, במיוחד בשל העובדה שמפרסמים אותן גופים וחכמי הלכה המזוהים עם אח"ס. בתגובה ייצרו אותוריטות דתיות במצרים המגבות את מדיניות המשטר שיח אפולוגטי, המסביר מדוע פסקי הלכה אלה אינם לגיטימיים. ב־7 באפריל 2025 גינה בחריפות דאר אלאפתאא, גוף הלכתי ממסדי במצרים האמון על הוצאת פסקי הלכה, את הפתווה של ההתאחדות בלי לנקוב בשמה, והדגיש כי היא סותרת את השריעה. הוא הבהיר רק לשליט מכהן ולמדינה שמורה הזכות להכריז על מלחמה, ולא לישות לא לגיטימית כמו ההתאחדות. הוא הדגיש כי השריעה מזהירה מפני החלטות נמהרות שאינן מתחשבות באינטרס הציבורי, ועלולות לגרום נזק כבד לאומה ולחברה וכי: "מי שקורא לג'האד צריך בראש ובראשונה לעמוד בעצמו בראש שורות [הלוחמים], כפי שהנביא מוחמד הוביל את הקרבות".⁵⁷

כרוז של התנועה הסלפית במצרים. אלדעוה אלסלפיה, על אודות תמיכתו של שריף טה חבר התנועה בעמדת המשטר המצרי להמשיך לכבד את הסכמי קמפ דייויד. מקור: שימוש לפי סעיף 27א

קורייש וקרוב חיסין של צאלח אלדין אלאיובי נגד הצלבנים.⁶² קידום נרטיב זה מקעקע את תדמיתם של משטרי ערב המוצגים כתועלתניים ואגוצנטריים המתכחשים לסוגיה הפלסטינית, משתפים פעולה עם האויב כדי לחסל את חמאס וכושלים בקריאת המציאות הגיאופוליטית החדשה. על כן הפתרון טמון בהחלפתם. בניגוד לחזית לונדון וחזית איסטנבול שאינם מקדמים שינוי משטרי בדרך האלימות, דוגל זרם השינוי בגישה הקוטביסטית הקיצונית מבית מדרשו של סייד קוטב המעודדת מוסלמים להתנקש בשליטי ערב ולפעול לכונן משטר חדש שיהלום את רצון העם.

מוקדם לדעת אם הנהגת אח"ס מסוגלת לשקם את תדמיתה וכוחה חרף התמיכה בסוגיה הפלסטינית, כל עוד נמשך הפיצול הפנימי וכל עוד יש אותוריטות דתיות בעולם הערבי דוגמת הזרם הסלפי במצרים הקורא תיגר על הלגיטימציה הדתית והפוליטית של אח"ס. כל עוד התנועה נתפסת כמקדמת אג'נדות זרות דוגמת טורקיה וקטר, היא תתקשה בשיקום יחסיה עם משטרי ערב ומעמדה.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

אלדעוה אלסלפיה, אחת התנועות הסלפיות הגדולות במצרים בראשותו של השיח' הסלפי יאסר ברהאמי, ויריבה מסורתית של אח"ס, גינתה אף היא בחריפות את פסקי ההלכה של ההתאחדות. ברהאמי הבהיר כמה פעמים כי המלחמה בין מצרים ליהודים אסורה מכיוון שיש ביניהם חוזה שלום. הוא לעג לפוסקי ההלכה בקטר המזוהים עם אח"ס, כי מוטב שיהגרו לגבולות לבנון וסוריה שלהן אין להן חוזה שלום בניגוד למצרים, כדי לממש בפועל את פסיקתם לג'האד נגד ישראל.⁵⁸ השיח' שריף טה, חכם הלכה סלפי חבר באלדעוה אלסלפי, פסק אף הוא כן. לדבריו, הסכם השלום קביל ואין לבטלו על אף שישראל הפרה אותו עם הצבת כוח צבאי ישראלי בציר פילדלפי - זאת מכיוון שמדובר בהפרה חלקית, וגם מצרים שותפה בהפרתו. מה גם ששמירה על חוזה השלום היא אינטרס ממלכתי מצרי. לצד זאת קבע שמסע הדמוניזציה שמובילה אח"ס כלפי המשטר המצרי פסול מיסודו ואסור.⁵⁹ לראיתנו, כל מי שמתאר את המשטר המצרי ככופר בשל אי מתן סיוע צבאי למאבק הפלסטיני, הוא קיצוני

ובור המנצל את המאבק הפלסטיני כדי ליישב חשבונות עם המשטר ולהצית סכסוכים במדינות מוסלמיות.⁶⁰ עבד אלמנעם אלשחאת, בכיר נוסף באלדעוה אלסלפיה, ציין כי גם בירדן יש מניעה לצאת לג'האד בשל חוזה השלום בין המדינות. לראיתנו, אח"ס בירדן שביקשו לתקוף את ישראל ברחפנים ובאמצעי נשק אחרים לאחר שנענו לפסק ההלכה של ההתאחדות בקטר, הפרו את חוזה השלום שעליו חתמה ירדן ולכן פעילותם נוגדת את השריעה.⁶¹

סיכום

החולשה בה נתונה הנהגת תנועת אח"ס בשל הפיצול הפנימי וחוסר מנהיגות מגובשת איננה מונעת ממנה לצייר תמונת ניצחון של המחנה האסלאמיסטי על אויבי האסלאם, שעליהם נמנים ישראל והמערב, דרך תיאור הופעתו של דור אסלאמיסט חדש שניחן במוטיבציה דתית גבוהה, מתמסר לג'האד ומוכן להקריב עצמו למען האסלאם. וצפי עשור אבו זייד הודה כבר כי מערכת אלטופאן אלאקצא חילצה את הזרם האסלאמיסטי מסטגנציה ארוכת שנים, ולא בכדי הכתיר אותה כאחת המזהירות של המוסלמים שזכתה להיכלל בפנתיאון ניצחונות המוסלמים על אויביהם, דוגמת קרב בדר של מוחמד נגד

- 20 אלג'זאר, ח' (אוקטובר 2024). דברי פתיחת הפורום המדיני השני של הקבוצה [בערבית]. אלדעוה. גיליון 1, עמ' 22-25.
- 21 אלח'רבאוי, ח' (2025, 11 במרס). המחלוקת בין האחים [המוסלמים] משקפות את קריסת הארגון ואובדן כל עתיד מדיני [בערבית]. ערב מבאשר, 11 במרץ 2025.
- 22 לשכת ההסברה ומחלקת הצעירים מארגנים קמפיין לציון עשור לטבח ראבעה. (אוקטובר 2023). אלדעוה. גיליון הרצה, עמ' 16-17
- 23 THE MUSFTI OF DISGRACE AND NOT THE MUFTI OF THE [EGYPTIAN] LAND [IN ARABIC]. (2024, AUGUST 17). HAMZA ZAWBA'S YOUTUBE. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=CT16OYQXQIA](https://www.youtube.com/watch?v=CT16OYQXQIA)
- 24 מגדיר עצמו היסטוריון, אחראי למחלקת מחקר תנועות אסלאמיות במכון המחקרים המצרי שהקימו באיסטנבול ב־2014 גולים מצרים מאח"ס
- 25 אלהאמי, מ' (2025). דרך הישר: אבני הדרך בשחרור האסלאמי [בערבית]. מידאן
- 26 INTERNATIONAL CONFERENCE ENTITLED "THE RABIA AND NAHDA MASSACRES: A CRIME AWAITING INVESTIGATION". (2020, AUGUST 20). WATAN'S TV YOUTUBE. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=PNY2Y_5RoBg](https://www.youtube.com/watch?v=PNY2Y_5RoBg)
- 27 עבד אלחמיד (2024)
- 28 אלג'זאר, ח' (אוקטובר 2024). דברי פתיחת הפורום המדיני השני של הקבוצה [בערבית]. אלדעוה. גיליון 1, עמ' 22-25
- 29 עבד אלחק, צ' (2023, 10 באוקטובר). נאום ששודר בטלוויזיה של ד"ר סלאח עבד אל-חק, ממלא מקום ראש האחים המוסלמים, בנוגע לפלסטיין [בערבית]. אלאח'ואן אלמסלמין
- 30 עבד אלמקצוד, צ' (אוקטובר 2024). דברי האחים [המוסלמים] בפורום צעירי העולם האסלאמי [בערבית]. אלדעוה. גיליון 1, עמ' 26-28
- 31 עבד אלחק, צ' (2024, 29 במרס). נאום משודר בטלוויזיה של ד"ר צלאח עבד אלחק לעמי ולשליטי האומה האסלאמית: הקריאה לעזה [בערבית]. אלאח'ואן אלמסלמין
- 32 THE FIRST DOCUMENT - THE POLITICAL PUBLICATION (2022)
- 33 BARAK (2023)
- 34 אלהאמי, מ' (2025). קיצור סיפור פלסטיין והציונות: משורשי הציונות ועד טופאן אלאקצא [בערבית]. מידאן, עמ' 287-292.
- 35 SPEECH BY MOHAMMED NAZZAL, MEMBER OF THE POLITICAL BUREAU OF HAMAS, AT THE FUNERAL OF PROFESSOR YOUSSEF NEDA, MAY GOD HAVE MERCY ON HIM [IN ARABIC]. (2025, JANUARY 1). THE MUSLIM BROTHERS' YOUTUBE. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=LPHTTYt2xGy](https://www.youtube.com/watch?v=LPHTTYt2xGy)
- 36 "כתב העת אלדעוה מתחדש וחזון חדש [בערבית]. (אוקטובר 2023). אלדעוה. גיליון הרצה, עמ' 4-5
- 37 עבד אלחק, צ' (אוקטובר 2023). אודות טופאן אלאקצא. אלדעוה. גיליון הרצה, עמ' 6-7
- 38 עבד אלחק, צ' (אוקטובר 2024). טופאן אלאקצא.. ציוני דרך וחובות [בערבית]. אלדעוה. גיליון 1, עמ' 4-8
- 39 שם
- 40 זובע, ח' (אוקטובר 2024). שנה לאלטופאן.. ארבעת העובדות החשובות ביותר [בערבית]. אלדעוה. גיליון 1, עמ' 29-31
- 41 עאשור אבו זיד, ו' (אוקטובר 2024). המשמעויות הציוויליזציוניות הגדולות שהושגו ממבול אלאקצא [בערבית]. אלדעוה. גיליון 1, עמ' 36-40
- 42 ABD ALHAQQ, S. (2024, MARCH 29). A TELEVISED ADDRESS BY DR. SALAH ABDEL HAQ TO THE PEOPLES AND RULERS OF THE ISLAMIC NATION: THE GAZA CALL [IN ARABIC]. ALIKHWAN ALMUSLIMIN
- 43 עאשור אבו זיד, ו' (2025, 19 בינואר). לאחר שהוכרז הסכם הפסקת האש... האם עזה ניצחה? [בערבית]. מרכז אלשהוד
- הנהגת "האחים המוסלמים" המצרית בטורקיה והפוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית על רקע 7 באוקטובר (עמ' 46)**
- 1 BARAK, M. (2023). AL-AZHAR AS A KEY PLAYER IN COUNTERING THE RADICAL IDEOLOGY OF GLOBAL JIHAD. IN: MUDDASSIR QUAMAR (ED.), POLITICS OF CHANGE IN MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA SINCE ARAB SPRING: A LOST DECADE?. ROUTLEDGE, PP. 54-69; BARAK, M. (2014, APRIL 27). EGYPT'S SUFI AL-AZMIYYA: AN ALTERNATIVE TO SALAFISM?. TEL AVIV NOTES. VOLUME 8. NUMBER 8
- 2 תירמין סעיד, ת' (2020, 23 באוגוסט). דיווח טורקי: ארדואן בותן מקלט ל-20,000 חבוי אח"ס שנמלטו ממצרים [בערבית]. אלמרצד אלמצרי
- 3 BARAK, M. (2021, JULY 14). IS THE MUSLIM BROTHERHOOD LOSING TURKEY AND QATAR IN THE LIGHT OF THE RAPPROCHEMENT WITH EGYPT?. TAU NOTES. VOLUME 15. NUMBER 6
- 4 אלהאדי, מ' (2021, 26 בדצמבר). הנהגת האחים [המוסלמים] כותבת את הפרק האחרון בחייה לאחר פיצולה לשתי קבוצות [בערבית]. אלמג'לה
- 5 עבד אלרחמן, ו' (2022, 18 באוקטובר). "סכסוך מסמכים" מצית חילוקי דעות בתוך אח"ס במצרים [בערבית]. אלשרק אלאוסט
- 6 מסרי אח"ס בראיון עם ד"ר אלג'זאר, ראש המחלקה המדינית [בערבית]. (אוקטובר 2023). אלדעוה. גיליון הרצה, עמ' 18-19
- 7 אבו אלסעד, ט' (2022, 17 באוקטובר). 5 אגפים ו־3 חזיתות המתחרות זו בזו: נתיבי "מלחמת האזרחים" בתוך האחים [המוסלמים] [בערבית]. אלעין אלאח'באריה
- 8 זרם השינוי: פירוד חדש מכה בקבוצת האחים [המוסלמים] [בערבית]. (2022, 18 באוקטובר). אלמרצד אלמצרי
- 9 THE FIRST DOCUMENT - THE POLITICAL PUBLICATION [IN ARABIC]. (2022, OCTOBER 15). AL-IKHWAN AL-MUSLIMUN
- 10 "שני ערוצי טלוויזיה של ארגון האחים [המוסלמים] .. מדוע כעת? [בערבית]. (2023, 23 באוקטובר). אלשרק אלאוסט
- 11 "מידאן" דוּע חדשה של האחים [המוסלמים] לגידול טרוריסטים וביצוע אלימות [בערבית]. (2022, 16 באוקטובר). SKY NEWS ARABIA
- 12 THE NATION VOICE IN THE DIASPORA – THE EGYPTIANS PROGRAM ABROAD [IN ARABIC]. (2025, MARCH 2). MAYDAN
- 13 SYMBOLS... SOCIETY PEGS, A SOCIAL ICON CREATION PROJECT [IN ARABIC]. (2025, MARCH 2). MAYDAN
- 14 AMR FAROUK, A. (2025, APRIL 11). FACEBOOK. [HTTPS://TINYURL.COM/2EH62dt6](https://tinyurl.com/2EH62dt6)
- 15 עבד אלרחמן (2022)
- 16 עבד אלחמיד, א' (2024, 24 באוגוסט). אח"ס שולחים מסר למצרים: אנו מבקשים פיוס וננטוש את הפוליטיקה [בערבית]. אלשרק אלאוסט
- 17 STATEMENT BY THE MUSLIM BROTHERHOOD ON THE POLITICAL SCENE IN EGYPT [IN ARABIC]. (2023, SEPTEMBER 23). ALIKHWAN ALMUSLIMIN
- 18 BARAK, M. (DECEMBER 2023). THE 7/10 MASSACRE OF HAMAS AS AN INSPIRATION MODEL FOR THE "CHANGE STREAM" ("TAYYAR ALTAGHYIR") IN THE MUSLIM BROTHERHOOD. ICT
- 19 אלבשישי, ט' (2022, 1 בספטמבר). המאבק הפנימי של אח"ס במצרים יורד מההנהגה אל השטח [בערבית]. אלערב, עמ' 3; אלהאדי, מ' (2021, 26 בדצמבר). הנהגת האחים [המוסלמים] כותבת את הפרק האחרון בחייה לאחר פיצולה לשתי קבוצות [בערבית]. אלמג'לה